

Genişletilmiş zet

Tarihten günümüze etkili olan damgalamanın neden ortaya çıktığı ve toplumlar üzerindeki etkisi her zaman tartişma konusu olmuştur. Damga, bireyin belirli özelliklerinin, fiziksel ya da ruhsal bozukluğunun toplum içinde belirgin hale getirilmesi, normal insanlardan ayrılması ve kabul edilemezliğinin simgesi olarak tanımlanır. Damganın tarihsel süreçteki ilk rneği Antik Yunan'da gerçekleşmiştir. Kölelerin toplum içerisindeki pozisyonlarını göstermede, suçlu ve hain kişileri toplum içinde görünür hale getirmede kullanılan bir yöntem olmuştur.

Bir kişiye ya da gruba yönelik damgalamada, süreç, yapısal damgalama ile başlar. Devlet, politika, medya, hukuk, ekonomi, sağlık, din ve eğitim gibi günlük hayatımızın bir parçası temel sistemler yapısal damgalama unsurlarıdır. Bu sistemler, toplumsal damgalamanın şekillenmesinde rol oynar. Toplumsal damgalama, toplum tarafından farklılıklar veya sapma temelinde inşa edilen ve sosyal kontrolün olduğu bir kavramdır. Toplumun ltlerinin ya da değerlerinin dışında kalan özellikler ve davranışlar ortaya çıktığında toplumsal damgalama ile ilgili süreç başlar. Damgalamanın toplumsal bir inşa süreci olduğuna dikkat çekilmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde, ruhsal hastalıklar damgalanması şiddetli olmuştur. Bu durum, hastalıkla ilgili bilgisizliğin, çaresizliği, hastalığın belirtilerinin, nedenselliğinin aıklanamamasından kaynaklı korkunun bir sonucu olarak ortaya çıkmış olabilir. Bu açıdan, damgalama, hasta ve yakınlarının fiziksel, ruhsal ve sosyal yaşantılarını ve tedavi sürecini olumsuz etkilemesi açısından ruhsal hastalıklarda alınması gereken mesafenin önündeki bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Madde kullanım bozukluğunun damgalanması ise dünyada ilk sıradadır. Madde kullanım bozukluğunun, ruhsal hastalık olarak kabul edilmesine rağmen adalet sistemi içerisinde farklı değerlendirmelerin olması ve madde kullanımının suç olarak değerlendirilmesi damgalamayı etkilemektedir. Damgalamada, hastalığın tanımlanması, kelimelerin kullanımı ve terminoloji belirleyicidir. Özellikle, bireyleri alkol ve madde kullanmaktan caydırmak amacıyla toplum tarafından "alkolik", "sarhoş", "uyuşturucu bağımlısı", "mp-tela", "keş" gibi aşağılıyıcı, damgalayıcı terimler sıklıkla kullanılmaktadır. Bu zarar verici ifade dili, hastalıkla ilgili yanlış bilginin oluşmasına ve toplumun daha farklı algılamasına yol açmaktadır. "Bağımlı" ifadesi ile kişinin aynı davranışa her zaman sahip olacağı ve değişimin mümkün olmadığı ima edilmektedir. Toplum, alkol ve madde kullanım sorununu, "hastalık" yerine ahlaki bir durum ve davranış sorunu olarak değerlendirebilmektedir. Alkol ve madde kullanım sorunu olan kişilere birçok olumsuz kişilik özelliği atfedilmekte, kişilerin ahlakı sorgulanmakta, iradesiz oldukları ve suç eğiliminin olduğu düşünülmektedir. Madde kullanan bireylere yönelik damgalamada, maddenin kullanıldığı mekan, madde etkisi altındaki davranışlar da damgalama sürecini etkilemektedir. Maddelerin türü ile kullanım yolu da damgalamayı etkilemektedir. Eroin kullananlar, esrara göre; damardan eroin kullananlar solunum yoluyla kullananlara daha fazla damgalanmaktadır.

Toplumun madde kullanan kadını ve erkeğe yönelik bakış açısı ve etiketlemeleri de farklıdır. Kadına yönelik damgalamanın daha şiddetli olmasında toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlamada yetersiz görülme, ahlaki değerlerin sorgulanması, aile değerlerinin yıkılacağı düşüncesi, iyi bir eř ve anne olamayacağı düşünceleri etkili olmaktadır. Toplumun kadına yönelik bu yaklaşımı ve bir kadından beklentileri, madde kullanan kadınların yardım arama davranışında büyük bir engele yol açmaktadır. Alkol ya da madde kullanım sorunu olan kadınların çok azı tedaviyle ilgili süreçlere katılmaktadır. Ayrıca kadınların alkol ya da madde kullanım bozukluğunun, aileye, sosyal yaşamlarına ve istihdamlarına etkileri daha büyük olmaktadır. Madde kullanan bireylere yönelik politik düzenlemelerde ve toplumsal yaklaşımlarda ırk, etnik köken ve renk (beyaz ya da siyah) temelli farklılıklar da etkili olmaktadır.

Madde kullanım bozukluğunun damgalanmasında yapısal damgalama unsurlarından biri olan medya, etkili bir faktördür. Toplumsal söylemin ve bağımlılıkla ilgili görsel idollerin oluşmasında ve algının yönetiminde medyanın belirleyici rolü yüksektir. Toplum, alkol ve maddelerle ilgili bilgiyi ve kullanan kişilerle ilgili davranışları çoğunlukla medyadan edinir.

Madde kullanan bireyler iş hayatında da damgalama ile karşılaşmaktadır. Kişilerin yeteneklerine, katkılarına ve başarılarına rağmen olumsuz değer yargılar aşılamamaktadır. Damgalanma sonucunda işe alım, terfi ve tam istihdam avantajlarına erişimde ayrımcılık, işyeri politikaları ve işyerindeki sosyal etkileşimlerde eşiitsizlik oluşabilmektedir. Bu tutumlar, kullanıcıların ve kullanım geçmişi olanların yüksek oranda işsiz kalmasına, daha düşük ücretle çalışmasına ya da sigortasız istihdamına yol açabilmektedir.

Madde kullanım bozukluğunun sağlık sistemi içerisinde damgalanması bireylerin danışmanlık almasını, yardım arayışını, tedaviye başvurmasını engellemektedir. Ayrıca tedaviye başvuran bireylerde tedaviyi sürdürmede engel teşkil ederek kişilerin tedaviyi erken bırakmasına yol açmaktadır. Hekimlerin ve tıp rencilerinin tutumları diğer fiziksel ve ruhsal hastalıklara göre daha olumsuz olmaktadır. Hekimler olumsuz tutumu ise bağımlılıkla ilgili yeterli düzeyde eğitim görmemesine, hastayı değerlendirmede ve yeni tedavi yöntemleri konusunda bilgi düzeyindeki yetersizliğine bağlanmaktadır. Madde kullanımını olan hastalarına olumlu yaklaşan hekimlerin ise tedavi sürecinde kendilerini daha sorumlu hissettikleri ve mesleki, bireysel tatminin daha yüksek olduğunu gösterilmiştir.

Toplumsal damgalamayı algılayan bireyin, bu etiketlemeleri farkedip kabul ettikten sonra kendisiyle ilgili algısı değişebilmektedir. Damgalamanın algılanmasından sonra bir sonraki aşama olan damgalanmanın ielleştirilmesinde ise değersizlik, ümitsizlik, utanç, öfke, korku gibi duygular deneyimlenmektedir. Bu durum bireylerin kamusal alandan ve sosyal ilişkilerden kaçınmasına kendini izole etmesine yol açar. Böylelikle sosyal statü kaybı, toplumsal red, sosyal dışlanma, marjinalleşme ve sosyal izolasyon oluşur.

Damgalama, sadece hastalığı olan bireyleri değil ailelerini de olumsuz yönde etkiler. Bir çalışmada, madde kullanım sorunu olan bir kişinin aile üyelerinin en az bir en fazla beşinin olumsuz olarak süreçten etkilendiği belirtilmiştir. Toplum, aileleri, çocuklarının madde kullanımından ve onları engelleyememelerinden sorumlu tutmakta ve ebeveynliklerini sorgulamaktadır. Ayrıca ailelerin bir şeyleri yanlış yaptıkları, çocuklarını ya çok rahat bıraktıkları ya da katı oldukları şeklinde bir algılama biçimi vardır. Bu nedenle de aileler, yakınlarına yardımcı olmak istediklerinde, okulda, işte, tedavi sisteminde, adalet sisteminde ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Aileler de damgalanma korkusundan dolayı yakınlarının hastalığı gizleme eğilimindedir. Aileler de yakınlarının durumunda suçluluk ve utanç duymakta, sosyal ortamlardan kaçınmakta, toplumdaki uzaklaşmakta ve izole olmaktadır.

Sonuç olarak, alkol ve madde kullanım bozukluğunun damgalanması hastalıkla ilişkili mücadele sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum tedaviye katılımın önündeki en büyük engel olarak karşımıza çıkmakta ve damgalamanın sonucunun hastalığın kendisi kadar tehlikeli olduğunu göstermektedir. Damgalanan kişiler, yanlış anlaşılma, hakarete uğramakta, terk edilmekte, ayrımcılığa uğramakta ve hapsedilmektedir. Damgalanan bireyler iş bulamama, tedavi desteği alamama, ev sahibi olmada ya da kiralamada engel ile karşılaşmaktadır. Ayrıca romantik ilişkilerinde de ayrımcı tutumla karşılaşmakta, reddedilmekte, yakın ilişkiler kurmakta çekimler kalmakta ve kişilerarası ilişkilerde sorun yaşamakta, istedikleri insanlarla evlenememektedir. Tüm bu unsurlar, damgalamanın insani ihtiyaçlarının önüne geçtiğinin bir göstergesidir.